

ГНУЧКА ІНТЕГРАЦІЯ В ЄС: РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНОЇ ДИСКУСІЇ З ПРИВОДУ ПРИЧИН ЇЇ ВИНИКНЕННЯ

Савка Віталій Янович

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної політики,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

Нині існує декілька теоретичних підходів, що дозволяють розглядати вплив гнучкої інтеграції на процес європейської інтеграції в цілому. У той же час у рамках «великих» теорій інтеграції не було зроблено спроби перетворити емпіричні факти використання гнучкої інтеграції в ЄС в теоретичні положення [8, с. 30]. Багато в чому це пояснюється «наздоганяючою» (до певної міри) властивістю теоретичного обґрунтування європейської інтеграції, оскільки в цьому процесі практика часто випереджає теоретичну базу (безумовно, дане твердження не стосується таких теорій як федералізм і функціоналізм, які були створені задовго до практичного початку європейської інтеграції). Крім того, традиційні теорії європейської інтеграції, такі як федералізм, функціоналізм і міжурядовий підхід, засновані на жорстких моделях. Дещо менш жорсткою теорією став неофункціоналізм. Гнучка інтеграція базується на поняттях, діаметрально протилежних традиційним моделям, і в довгостроковій перспективі означає зміну парадигми розвитку Євросоюзу [15, с. 280]. Комплексне дослідження гнучкої інтеграції в ЄС неможливо провести на основі якого-небудь одного теоретичного підходу внаслідок відносної новизни проблеми і складності предмета дослідження. У зв'язку з цим в роботі використані методи, розроблені у рамках різних теоретичних концепцій інтеграції, що відповідають окремим аспектам об'єкту дослідження.

Проблематика гнучкої інтеграції логічно укладається в рамки боротьби двох тенденцій, які визначаються міжурядовим підходом і федералізмом, оскільки функціоналізм і неофункціоналізм практично не приділяють уваги проблемам неоднорідності в розвитку інтеграційних процесів.

Міжурядовий підхід був сформульований в 60-і роки ХХ століття, одним з його засновників є Стенлі Гоффман; пізніше вийшла узагальнююча праця [7]. Головну роль в інтеграційному процесі Гоффман відводив національним державам, які діють на основі національного інтересу, а Європейські спільноти розглядав як інструмент для реалізації

цих інтересів [5, с. 866–868]. Визнаючи наявність неоднорідності в процесах європейської інтеграції, Стенлі Гоффман розглядав «логіку різноманіття» (*logic of diversity*) як постійне протиставлення «логіці інтеграції» (*logic of integration*) [6].

У 90-і роки був розроблений ліберальний міждержавний підхід, одним з основоположників якого став Ендрю Моравчик [13]. Деякі положення нової теорії зближують її з неофункціоналізмом, оскільки перевага віддається не інтересам національної держави, а пріоритетам національних груп інтересів, які і визначають позицію держави. Аналізуючи процес переговорів перед підписанням Єдиного європейського акту, Моравчик відмічає, що загроза виключення може стати тим інструментом, який підштовхує держави до ухвалення рішень з ключових питань [11, с. 26]. Проте в основному Моравчик розглядає можливості використання гнучкої інтеграції поза рамками Співтовариства [12].

Федералізм, що дав потужний імпульс для розвитку європейської інтеграції, є одночасно і ідеологічною течією і науковим обґрунтуванням європейської інтеграції. Серед теоретиків федералізму необхідно відмітити роботи А. Брюгманса [1] і М. Берджесса [2]. Упродовж усієї історії розвитку ЄС/ЄС федералізм виконував стимулюючу функцію, спрямовану на поглиблення інтеграційного процесу. Федералісти вважають, що використання гнучкої інтеграції робить проблематичною роботу ЄС в умовах, коли сама інтеграція розглядається як бажаний процес побудови федеральної держави. На думку Алекса Ворлаха, у рамках цього підходу гнучкість є способом обмежити потенціал європейської інтеграції [16, с. 105]. Застосування просунутої співпраці теоретично веде до зниження наднаціональної ролі Співтовариства і посилення міждержавної складової в управлінні інтеграційним процесом. У той же час Келлікер вважає, що застосування гнучкої інтеграції не суперечить федералістським установкам, оскільки може розглядатися як обхідний шлях для досягнення більш високої міри інтеграції через виділення групи найбільш просунутих країн, які підтримуються наднаціональними інститутами [8, с. 280].

У рамках згаданих вище теорій можливо проаналізувати наслідки застосування просунутої співпраці в ЄС. Якщо просунута співпраця виступає результируючим вектором просування інтеграції вперед і, таким чином, є магістральним напрямом, яким держави рухаються з різною швидкістю, орієнтуючись на успіхи або невдачі тих, що пішли вперед (різношвидкісна інтеграція), то процес є позитивним. Якщо ж вона використовується для реалізації інтересів окремих груп держав, не пов'язаних із загальною динамікою інтеграційного процесу, котрі, крім того, можуть мати різні вектори руху, тоді застосування просунутої співпраці веде до посилення диференціації усередині Союзу, підірванню його єдності і розмиванню спільних цілей у держав-членів.

Сучасні дослідники, що вивчають проблематику гнучкої інтеграції, використовують й інші теоретичні розробки. Наприклад, Лі Майлз [10] і Біч Дерек [3, с. 610] застосовують для аналізу позначених проблем елементи асиметричного підходу. Зокрема, Майлз розглядає аутсайдерів зони євро через політику асиметрії і вводить п'ять форм асиметрії для порівняльного аналізу становища аутсайдерів у рамках ЄВС – асиметрія мети, інтеграційна асиметрія, суспільна асиметрія, асиметрія валютної і економічної політики в ЄВС, демократична асиметрія. Перераховані форми асиметрії, з точки зору автора, дають можливість проаналізувати перспективи управління елітами і внутрішньою аудиторією в країнах-аутсайдерах зони євро.

При дослідженні гнучкої інтеграції можна спиратися також і на положення концепції європеїзації. Одне з найбільш відомих визначень європеїзації запропоноване К. Радаеллі: «європеїзація – це процес створення, поширення і інституціоналізації формальних і неформальних правил, процедур, «стилів» ухвалення рішень, цінностей і норм, які спочатку оформляються на рівні Євросоюзу, а потім включаються в дискурс, політичні структури і процес ухвалення рішень на національному рівні» [14]. Процес внутрішньої європеїзації – вплив європейської інтеграції на національне законодавство і спосіб життя і навпаки. Очевидним видається висновок британських дослідників [4], що європейська інтеграція має різний вплив на різні країни, в різних сферах і в різні часові періоди. Крім того, феномен європеїзації не може розглядатися окремо від зусиль держав-членів постійно транслювати свої преференції і стратегічні цілі на загальноєвропейський рівень [9, с. 44]. З позицій теорії європеїзації логічно також розглядати взаємовідносини ЄС з третіми країнами. Стосовно цього дослідження йдеться в першу чергу про Норвегію, Ісландію і Швейцарію.

Можливість одношвидкісного просування не викликала сумнівів при створенні Європейських спільнот. Шість країн-засновниць мали спільні цілі інтеграції і були досить єдині в питаннях їх здійснення. Проте у міру розширення числа учасників і ускладнення самого інтеграційного процесу ця ідея перестала бути безперечною. До ЄС приєднувалися країни, що мали відмінний від «шістки» історичний досвід і сповідували іншу економічну філософію, а, отже, цілі інтеграції розумілися ними по-іншому. Неоднорідність учасників інтеграції стала об'єктивним чинником, що робить серйозний вплив на розвиток СЕС/ЄС.

Список використаних джерел:

1. Brugmans H. L'idée européenne 1920–1970. Bruges: De Tempel, 1970. 257 p.
2. Burgess M. Federalism and European Union: the Building of Europe, 1950–2000. L., 2000. 416 p.

3. Derek B. Negotiating the Amsterdam Treaty. The Amsterdam Treaty: National Preference Formation, Interstate Bargaining and Outcome / Ed. by F. Laursen. Odense : Odense University Press, 2002. P. 593–639.
4. Heritier A. et al. Differential Europe – The European Union Impact on National Policymaking. Oxford, 2002. 418 p.
5. Hoffmann S. Obsolete or Obsolete: the Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe. Boston: Daedalus, 1966. P. 862–915.
6. Hoffmann S. Reflections on the Nation-State in Western Europe Today. *Journal of Common Market Studies*. Oxford, 1982. No. 1. P.21–37.
7. Hoffmann S. The European Sisyphus: Essays on Europe, 1964-1994. Boulder : Westview Press, 1995. 285 p.
8. Kölliker A. Flexibility and European Unification. The Logic of Differentiated Integration. Oxford, 2006. 420 p.
9. Marcussen M. Denmark and European Monetary Integration: Out But Far From Over. *Journal of European Integration*. London, 2005. Vol. 27. No. 1. P. 43–63.
10. Miles L. Introduction: Euro-Outsiders and the Politics of Asymmetry. *Journal of European Integration*. L., 2005. Vol. 27. No. 1. P. 3–23.
11. Moravcsik A. Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community. *International Organization*. N.Y., 1991. Vol. 45. No. 1. P. 19–56.
12. Moravcsik A. Preferences and Power in the European Community. A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*. Oxford, 1993. Vol. 31. No. 4. P. 473–524.
13. Moravcsik A. Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*. N.Y., 1997. Vol. 51. No. 4. P. 513–553.
14. Radaelli C.M. The Europeanization of Public Policy. The Politics of Europeanization / Eds.by R. Featherstone, C. Radaelli. Oxford: Oxford University Press, 2003. 309 p.
15. Stubb A. Flexible Integration and the Amsterdam Treaty: Negotiating Differentiation in the 1996-97 IGC. London, 1998. 375 p.
16. Warleigh A. Enlargement and Normative Reform in the European Union: the Example of Flexibility II *International Journal of Organization Theory and Behavior*. Baka Ratot (Florida), 2005. No. 8(1). P. 103–122.